מַלֵּיל עִמִּי גַּבְרָא וַאֲתָא לְוָת גַּבְרָא וְהָא קָאֵם עִלַּוֵּי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא: **לא** **וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:** וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַיְיָ לְמָא אַתְּ קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וַאֲתַר כָּשַׁר לְגַמְלַיָּא: **לב** **וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:** וְעַל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גֻּבְרַיָּא דְּעִמֵּיהּ:

beheld that he was [still] standing over the camels at the spring. **(31)** And he said: Come, O blessed of the Lord! Why do you stand outside, when I have cleared the house, and a place for [you and] the camels?! **(32)** So the man came to the house, and unmuzzled the camels. He gave [him] straw and fodder for the camels, and water for washing his feet and those of the men who were with him.

RASHI **רש"י**

"*stood over*" *his guests also for a purpose, namely,] to serve them.* **(31) I have cleared the house —** *[But had Rivkah not told the servant that there was room (see verse 25 above)? Indeed, they had room, and this phrase here means "cleared the house] of idols."* (Bereishit Rabbah *60:7)* **(32) ויפתח —** *[literally "And he opened." This means here, that] he released the camels' muzzles, for [up till now,] he had had their mouths closed up [with muzzles], so that on the journey, they would not graze in other people's fields (see Rashi verse 10 above;* Bereishit Rabbah *60:8).*

(לא) **פִּנִּיתִי הַבַּיִת.** מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים: (לב) **וַיְפַתַּח.** הִתִּיר זְמָם שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיָה סוֹתֵם אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא יִרְעוּ בַּדֶּרֶךְ בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים:

HAYEI SARAH FOR FRIDAY חיי שרה ליום ששי

לג **וַיּוּשֶׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי**

(33) And [food] was served before him to eat, but he said: I shall not eat, until

RASHI **רש"י**

(33) עד אם דברתי — *[could be understood literally to mean: "until if (***אם***) I have spoken."] But here, the word* **אם** *[does not mean "if," but rather,] is used to mean* **אשר**, *"which," or* **כי**, *"that" [and hence, our phrase* **עד אם דברתי** *is understood to mean: Until I have spoken that which I wish to speak. This phrase — ...* **עד אם** *is] similar to [that found in] the verse (Genesis 49:10),* **עד כי יבא שילה**, *"until*

(לג) **עַד אִם דִּבַּרְתִּי.** הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר וּבִלְשׁוֹן כִּי כְּמוֹ עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ

וַיֹּ֖אמֶר דַּבֵּ֑ר: וְשַׁוִּיאוּ֙ קֶדָּמוֹהִ֣י לְמֵיכַ֔ל וַאֲמַ֕ר לָ֥א אֵיכ֖וּל עַ֣ד דַּאֲמַלֶּ֑ל פִּתְגָמַ֣י וַאֲמַ֔ר מַלֵּ֖ל: לד
וַיֹּ֣אמֶר עֶ֔בֶד אַבְרָהָ֖ם אָנֹֽכִי: וַאֲמַ֕ר עַבְדָּ֥א דְאַבְרָהָ֖ם אֲנָֽא: לה וַֽיהוָ֞ה בֵּרַ֣ךְ
אֶת־אֲדֹנִ֗י מְאֹד֙ וַיִּגְדָּ֔ל וַיִּתֶּן־ל֥וֹ צֹ֖אן וּבָקָ֑ר וְכֶ֣סֶף וְזָהָ֔ב וַעֲבָדִ֖ם
וּשְׁפָח֑וֹת וּגְמַלִּ֖ים וַחֲמֹרִֽים: וַיֵּ֣לֶד שָׂרָ֣ה אֵֽשֶׁת־אֲדֹנִ֗י בֵּן֙ לַאדֹנִ֔י אַחֲרֵ֖י זְקֻנָ֑תָהּ וַיִּתֶּן־ל֥וֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־ל֖וֹ: לו
וִילִידַת֙ שָׂרָ֣ה אִתַּ֔ת רִבּוֹנִ֖י בַּ֣ר לְרִבּוֹנִ֑י בָּתַ֞ר דְּסִיבַ֣ת וִיהַ֔ב לֵ֖יהּ יָ֥ת כָּל דִּילֵֽיהּ: לז וַיַּשְׁבִּעֵ֖נִי אֲדֹנִ֣י לֵאמֹ֑ר
לֹֽא־תִקַּ֞ח אִשָּׁ֣ה לִבְנִ֗י מִבְּנ֙וֹת֙ הַֽכְּנַעֲנִ֔י אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י יֹשֵׁ֥ב בְּאַרְצֽוֹ:
וְקֵ֣ים עָלַ֔י רִבּוֹנִ֖י לְמֵימָ֑ר לָ֣א תִסַּ֔ב אִתְּתָ֕א לִבְרִ֖י מִבְּנַ֣ת כְּנַעֲנָ֑עֵי דִּ֥י אֲנָ֖א יָתֵ֥ב בְּאַרְעֵֽיהּ:
לח אִם־לֹ֗א אֶל־בֵּית֙ אָבִ֣י תֵּלֵ֔ךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּ֖י וְלָקַחְתָּ֥ אִשָּֽׁה

I have spoken my words. He said, Speak. **(34)** So he said: I am the servant of Avraham. **(35)** The Lord has blessed my master very much, and so he has prospered. He has given him flock, cattle, silver and gold, servants and maidservants, camels and donkeys. **(36)** And my master's wife, Sarah, bore a son to my master after she had grown old, and he has given him everything that he owns. **(37)** And my master had me swear, saying, Do not take a wife for my son from the daughters of the Canaanites, in whose Land I dwell. **(38)** Unless you [first] go to my father's house and to my family. You must take a wife [from

RASHI **רש"י**

זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת וְהָאֶחָד אִי וְהוּא אִם: (לו) **וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לו.** שְׁטָר מַתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם: (לז) **לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי.** אִם לֹא תֵּלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי

Shiloh arrives" *[i.e.,* "*until that time when*" *(*עד אשר*) Shiloh arrives. And this expression* עד כי *is equivalent to* עד אם*,] for this is what our Rabbis, of blessed memory, have taught (Rosh HaShanah 3a):* "*The word* כי *can be used to mean four different things ...,*" *and one of these is* אי*, which is the same as* "(אם) *if.*" *[And therefore,* כי *and* אם *are interchangeable, hence, here in our verse, the word* אם *means* כי*.]* **(36) And he has given him everything that he owns —** *[In proof of this,] he showed them the deed of gift [entitling Yitzhak to all of Avraham's property (see Rashi verse 10 above)] (*Pirkei d'Rabbi Eliezer *Chapter 16).* **(37) Do not take a wife for my son from the daughters of the Canaanites —** *[with the conditions specified immediately in the next verse:]* "*Unless you first go to my father's house,*" *and then, if the woman does not wish to follow you [back to the Land of Canaan, in which case you are absolved of this oath (see*

לְבִנִי: אֱלֹהֵן לְבֵית אַבָּא תֵּזֵיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי: לט וַאֲמַר אֶל־אֲדֹנָי
אֻלַּי לָא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי: וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵּיתֵי אִתְּתָא בַּתְרָי:
מ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְדֻוָ֔ה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ
וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: וַאֲמַר לִי
יְיָ דִּי פְלָחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵיהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית
אַבָּא: מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ
לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי: בְּכֵן תְּהֵי זַכַּי (נ״י זַכָּא) מִמּוּמָתִי אֲרֵי תְהַךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא
יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי מִמּוּמָתִי: מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעַיִן וָאֹמַר יְדֻוָ֔ה אֱלֹהֵי

them] for my son. **(39)** So I said to my master: Perhaps the woman will not follow me. **(40)** And he said to me: The Lord, before Whom I have gone, will send His angel with you, and grant you success in your journey, and you will indeed take a wife for my son, from my family and from my father's house. **(41)** You will only be absolved from my oath [and its curse], if you come to my family and they do not give [her] to you — [only] then, will you be absolved from my oath [and its curse]. **(42)** So I arrived at the spring today, and I said:

RASHI **רש״י**

verses 2-8 above)]. **(39) Perhaps the woman will not follow me —** *[The word here for "perhaps," namely,* **אולי** *is] written as* **אלי** *[without the letter* **ו***, which can be read to mean "to me," alluding to the following:] Eliezer had a daughter, and he was searching for some pretext, [in the hope that] Avraham would turn to him [i.e., Eliezer said, I hope that Avraham will turn "to me (***אלי***)"] to marry Yitzhak to his daughter. But Avraham responded to him: "My son is blessed, while [you are a Canaanite, and therefore,] you are accursed," (see Genesis 9:25) "and one who is accursed cannot cleave to one who is blessed."* (Bereishit Rabbah *59:9)* **(42) So I arrived [at the spring] today —** *[The seemingly superfluous word "today" alludes to the following:] "Today" I set out [on my mission], and "today" I arrived [here]. From here, [we learn] that the earth "sprang" towards him [as it were, i.e., his journey from the Land of Canaan to Aram Naharayim, which would have normally taken much longer than one day, was miraculously shortened] (Sanhedrin 95a). Rabbi Aha says: "The mere conversation of our Patriarchs' servants have higher standing before the Omnipresent than the actual Torah of [the Patriarchs'] descendants. For the*

וְלֹא תֹאבֶה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ: (לט) **אֻלַּי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה.** אֻלַּי כְּתִיב בַּת הָיְתָה לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר. וְהָיָה מְחַזֵּר לְמִצוֹא עִלָּה שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַבְרָהָם לִפְנוֹת אֵלָיו לַהֲשִׁיאוֹ בְּתוֹ אָמַר לוֹ אַבְרָהָם בְּנִי בָּרוּךְ וְאַתָּה אָרוּר וְאֵין אָרוּר מִדְּבֵק בְּבָרוּךְ: (מב) **וָאָבֹא הַיּוֹם.** הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי מִכָּאן שֶׁקְּפָצָה לוֹ הָאָרֶץ אָמַר רַבִּי אֶחָא יָפֶה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם

אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:

וְאָתֵית (נ"י וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵּין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא

קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִּי אֲנָא אָזֵיל עֲלַהּ: מג **הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם**

וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־

מַיִם מִכַּדֵּךְ: הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא וִיהֵי עוּלֶמְתָּא דְּתִפּוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקִינִי

כְעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ: מד **וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ**

אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְדוָֹה לְבֶן־אֲדֹנִי: וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֵשְׁתִּ

וְאַף לְגַמְלָךְ אַמְלִי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי: מה **אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר**

O Lord, God of my master Avraham, if You would please grant me success in my journey on which I have embarked; **(43)** Indeed, I am standing over the spring of water, and let it be that a young woman who sets out to draw water, and to whom I say, Please give me a little water to drink from your jug — **(44)** If she says to me, In addition to you drinking, I shall also draw water for your camels — she is the wife whom the Lord has selected for my master's son. **(45)** I was not yet finishing to speak to myself, when I beheld Rivkah coming

RASHI **רש"י**

מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תּוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בְּרֶמֶז זֶה:

(מד) **גַּם אַתָּה.** גַּם לְרַבּוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעִמּוֹ: **הוֹכִיחַ.** בֵּרַר וְהוֹדִיעַ וְכֵן כָּל הוֹכָחָה שֶׁבַּמִּקְרָא בְּרוּר דָּבָר:

(מה) **טֶרֶם אֲכַלֶּה.** טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה וְכֵן כָּל לָשׁוֹן הווֶה פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָבָר וְיָכוֹל לְכְתּוֹב טֶרֶם כִּלִּיתִי וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָתִיד כְּמוֹ כִּי

passage involving Eliezer is repeated in the Torah [here — once when it actually happened and again when Eliezer repeats it to Rivkah's family], while many fundamental laws of Torah itself, are given only through [Scriptural] allusion [and not even once explicitly stated]." *(*Bereishit Rabbah *60:8)*

(44) גם אתה — *[literally, "Also you (drink);" this word* **גם***, as always in Scripture, comes to include something over and above the simple meaning. Here,]* **גם** *comes to include the men who accompanied Eliezer [i.e., that Rivkah gave "also" them to drink].* **הכיח** — *[means:] He selected and made known (see Rashi verse 14 above). Likewise, every instance of the term* **הוכחה** *in Scripture, denotes clarification of a matter [and thus, can mean e.g., selection, proof, reproof].* **(45) טרם אכלה** — *[could be understood to mean: "I will not yet finish," but here, the verb* **אכלה***, technically in the future tense, is understood to have the meaning of the present tense. Thus, the phrase means:] "I was not yet finishing." This is the case in every verb denoted to be in the present tense, namely, that occasionally it is expressed in the past tense — where Scripture could have equally written our phrase here as* **טרם כליתי** *— and occasionally it is expressed in the future tense.*

אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה
וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: אֵנָא עַד לָא שֵׁיצִיתִי לְמַלָּלָא בְּלִבִּי וְהָא רִבְקָה
נְפָקַת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלָת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי כְּעָן: מו **וַתְּמַהֵר**
וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם
הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה: וְאוֹחְיַאת יָתַהּ מִנַּהּ וַאֲמָרַת אֵשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקִי
וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת: מז **וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר**
בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־
אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ: וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מָן אַתְּ וַאֲמָרַת בַּת בְּתוּאֵל

out, with her jug on her shoulder. She went down to the spring, and drew water. Then I said to her: Please let me drink. **(46)** And she hurried and lowered her jug from upon her, and said, Drink, and I shall give your camels to drink also. So I drank, and she gave the camels to drink also. **(47)** Then I asked her, and I said: Whose daughter are you? And she said: I am the daughter of Betu-eil: [he is] the son of Nahor, whom Milkah bore to him. And I placed the ring upon

RASHI **רש"י**

אָמַר אִיּוֹב הֲרֵי לָשׁוֹן עָבָר. כָּכָה יֵעָשֶׂה אִיּוֹב הֲרֵי לָשׁוֹן עָתִיד וּפֵרוּשׁ שְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן הַוֵּה כִּי אוֹמֵר הָיָה אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וְגוֹ' וְהָיָה עוֹשֶׂה כָּךְ:

(מז) **וָאֶשְׁאַל וָאֹשֶׂם.** שִׁנָּה הַסֵּדֶר שֶׁהֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפְּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו וְיֹאמְרוּ הֵיאָךְ נָתַתָּ לָהּ וְעַדַיִן אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא:

For instance (Job 1:5), **כי אמר איוב** — *this [verb* **אמר***] is written in the past tense; then [that verse continues:* **ככה יעשה איוב** — *this [verb* **יעשה***] is written in the future tense. [Thus, that verse could be erroneously read literally as: "For Iyov said ... Thus Iyov will do ...." But this is incorrect, since] both of these [verb forms] are to be explained asa being in the present tense [for, as mentioned above, verbs in the present tense are occasionally written down in other tenses, albeit that they denote the present tense. Thus, the meaning is:] "For Iyov would* say, *Maybe my sons have sinned ... Thus Iyov would* do *...." [Hence, here in our verse, although the verb* **אכלה** *is written in the future tense, nevertheless, it is to be understood as being in the present tense, namely, "I was not yet* finishing *... ."* **(47) I asked her ... and I placed [the ring ... and the bracelets]** — *[Here, Eliezer] reverses the order of events, because actually, Eliezer [had so much trust in God's granting him success in his holy mission on behalf of the great Avraham, that he] had first placed [the jewels on her], and only then, did he ask her [whose daughter she was (see verses 22-23 above)]. However, [in recounting the episode to Rivkah's family, he reverses this order, saying, "I asked her ... and I placed ..."], in order that they would not catch him on his own words, claiming, "How could you have given her [the gifts] if you did not yet know who she was?!" [Thus, rather than entering into explanations with these evil people, he*

בַּר נָחוֹר דִּילֵידַת לֵיהּ מִלְכָּה וְשַׁוִּיתִי קָדָשָׁא עַל אַפַּהּ וְשֵׁירֵיָא עַל יְדָהָא: מח **וָאֶקֹּד**
וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר
הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנָי לִבְנוֹ: וּכְרַעִית וּסְגָדִית
קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית יָת יְיָ אֱלָהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִיסַב יָת בַּת אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי
לִבְרֵיהּ: מט **וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי**
וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל: וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן
עָבְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוֹ לִי וְאִם לָא חַוּוֹ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:
נ **וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיְיָ יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר**

her nose and the bracelets upon her arms. **(48)** I bowed [my head] down and prostrated myself to the Lord, and I blessed the Lord, God of my master Avraham, Who led me on a true path to find my master's brother's daughter, for his son. **(49)** And now, if you wish to do kindness and truth with my master, tell me. But if not, then [also] tell me, and I shall turn to the right or to the left. **(50)** So Lavan answered along with Betu-eil and said, This matter has come from the Lord! [And therefore,] we cannot refute you, neither through bad nor

RASHI רש"י

(מט) **עַל יָמִין.** מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל: **עַל שְׂמֹאל.** מִבְּנוֹת לוֹט שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם: (נ) **וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל.** רָשָׁע הָיָה וְקָפַץ לְהָשִׁיב אָבִיו: **לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ.** לְמָאן בַּדָּבָר הַזֶּה לֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר רַע וְלֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר הָגוּן לְפִי שֶׁנִּכָּר שֶׁמֵּה' יָצָא הַדָּבָר לְפִי דְּבָרֶיךָ שֶׁזִּמַּנָה לְךָ:

reversed the order of events.] **(49) To the right —** *[meaning that he will continue his search] among the daughters of Yishmaeil [for Yishma-eil dwelled in the Paran desert (see Genesis 21:21), which was south of Avraham's home in Hevron. Thus, the term* "*right*" *here, is used to mean* "*south,*" *just as the term* "*left*" *can mean* "*north*" *(see Onkelos and Targum Yonatan on Genesis 14:15; Psalms 89:13)].* **To the left —** *[referring to] the daughters of Lot, for Lot lived to the* "*left*" *of Avraham [i.e., to the north of Avraham (see preceding Rashi for explanation; and see Gur Aryeh ad loc)].* **(50) So Lavan answered along with Betu-eil —** *[Scripture tells us here that Lavan gave his answer before his father, Betu-eil, for] Lavan was an evil person, [and, true to his evil nature, he disregarded his obligation to show respect for his father, insolently] jumping in to answer before his father (see Megillah 12b on the verse Esther 1:16).* **לא נוכל דבר אליך —** *[literally,* "*We cannot speak to you,*" *meaning here:* "We cannot say anything to you] that would refute this matter, *neither through [*bad, *i.e.,] an illogical response or [even] through [*good, *i.e.,] a logically valid and clear response — for it is evident that this matter must have* come from the Lord, *since, according to your account, God purposefully brought*

אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: וְאָתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא
יָכְלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב: נא הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה
לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְדוָֹה: הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאֵיזֵיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר
רִבּוֹנָךְ כְּמָא דִּי מַלֵּל יְיָ: נב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַידוָֹה: וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם יָת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגֵד עַל אַרְעָא
קֳדָם יְיָ: חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן
לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ: וְאַפֵּיק עַבְדָּא מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדַהֲב
וּלְבוּשִׁין וִיהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוֹהָא וּלְאִמַּהּ: נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא
וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי
לַאדֹנִי: וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּיהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי:
נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר

good. (51) Here — Rivkah is in front of you: take [her] and go! And let her be a wife for your master's son, just as the Lord has spoken. (52) When the servant of Avraham heard their words, he prostrated himself on the ground to the Lord. (53) Then the servant took out items of silver and gold, and garments, and he gave [them] to Rivkah; and he gave delicious fruits to her brother and mother. (54) He and the men who were with him ate and drank, and stayed overnight. In the morning they rose, and he said: Let me leave to my master [now]. (55) So her brother, along with her mother, said: Let the girl stay with us for [a year

RASHI רש"י

(נב) **וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה.** מִכָּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה: (נג) **וּמִגְדָּנֹת.** לָשׁוֹן מְגָדִים שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ מֵינֵי פֵּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (נד) **וַיָּלִינוּ.** כָּל לִינָה שֶׁבַּמִּקְרָא לִינַת לַיְלָה אֶחָד: (נה) **וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ.** וּבְתוּאֵל הֵיכָן הָיָה הוּא הָיָה רוֹצֶה לְעַכֵּב וּבָא

Rivkah to you." (52) **He prostrated himself on the ground [to the Lord] —** *From here [we learn] that we must thank [God] upon receiving good news (*Bereishit Rabbah *60:6).* (53) **ומגדנת —** *[This word is] derived from the term* מגדים *(see Song of Songs 4:13,16; 7:14), meaning "delicious fruits" [which Eliezer was able to give them,] for he had brought assorted [wonderful] fruits of the Land of Israel along with him (see* Bereishit Rabbah *60:11).* (54) **וילינו —** *Wherever the term* לינה *[thus* ללין*] appears in Scripture, it refers to an overnight stay [i.e., one night only, whereas the verb* ללון *refers to staying more than one night (see Rashi verse 23 above)].* (55) **So her brother, along with her mother, said —** *But where was [her father,] Betu-eil [that he is not mentioned in the verse?] He wanted to prevent [Eliezer from taking Rivkah, so he placed poison in his food]. But an angel came and killed*

תֵּלֵךְ: וַאֲמַר אַחוּהָא וְאִמַּהּ תְּתֵיב עוּלֶּמְתָּא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזִיל:
נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי
וְאֵלְכָה לַאדֹנִי: וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְאַחֲרוּן יָתִי וַיְיָ אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוָת רִבּוֹנִי:
נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ: וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶּמְתָּא וְנִשְׁמַע
מַה דְּהִיא אָמְרָה: נח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ
הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ: וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמֶרֶת אֵיזִיל:
נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם
וְאֶת־אֲנָשָׁיו: וְשַׁלְּחוּ יָת רִבְקָה אֲחָתְהוֹן וְיָת מֵנִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְאַבְרָהָם וְיָת גַּבְרוֹהִי:

of] days or ten [months], after which she may go. **(56)** He said to them: Do not delay me, for the Lord has granted me success in my journey. Let me leave [now], so that I may go to my master. **(57)** But they said: Let us call the girl, and ask her what she says. **(58)** So they called Rivkah, and said to her: Will you go with this man? And she said: I shall go. **(59)** So they sent off their sister Rivkah, together with the woman who had nursed her, and Avraham's servant

RASHI **רש"י**

*him [by orchestrating that the bowls were exchanged, which resulted in Betu-eil being served with the poisoned bowl] (*Bereishit Rabbah *60:12; see also Targum Yonatan Ben Uziel on our verse).* **ימים** *— [literally "days;" however, this term can specifically refer to a period of] one year, as in the verse (Leviticus 25:29), "its [period of] redemption is one year (***ימים***)." [And why did they tell Eliezer that Rivkah should stay one year?] Because it is the practice to give a virgin a period of twelve months [to prepare for her marriage and] provide herself with adornments [for her trousseau] (see Ketubot 57b).* **או עשור** *— [literally, "or ten," meaning:] "Ten months." Now, one might suggest that the term* **ימים** *here is to be understood literally to mean "days" [and that therefore, they were asking Eliezer for Rivkah to stay "several days or ten days." However, this suggestion must be incorrect, since] people do not request something small, and then say, "If you do not wish [to grant us this small thing,] then grant us something bigger!" [Thus, the term* **ימים** *clearly cannot be understood literally].* **(57) And ask her what she says —** *From here [we learn] that we must give a woman over for marriage only with her consent (*Bereishit Rabbah *60:12).* **(58) And she said: I shall go —** *[Rivkah's answer could have simply been, "Yes." However, by answering as she did, she*

מַלְאָךְ וְהֵמִיתוֹ: **יָמִים.** שָׁנָה כְּמוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ שֶׁכָּךְ נוֹתְנִין לִבְתוּלָה זְמַן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לְפָרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים: **אוֹ עָשׂוֹר.** עֲשָׂרָה חֳדָשִׁים וְאִם תֹּאמַר יָמִים מַמָּשׁ אֵין דֶּרֶךְ הַמְבַקְּשִׁים לְבַקֵּשׁ דָּבָר מוּעָט וְאִם לֹא תִּרְצֶה תֵּן לָנוּ מְרוּבֶּה מִזֶּה: (נז) **וְנִשְׁאֲלָה אֶת פִּיהָ.** מִכָּאן שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ: (נח) **וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ.** מֵעַצְמִי

ס וַיְבָרֲכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה
וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו: וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוֵי
לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיֵרְתוּן בְּנַיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן: סא וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ
וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־
רִבְקָה וַיֵּלַךְ: וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֶמְתָהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וַאֲזָלַת בָּתַר גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא
יָת רִבְקָה וַאֲזָל: סב וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנֶּגֶב: וְיִצְחָק אָתָא מֵמֵיתוֹהִי (נ"י עַל בְּמֵיתוֹהִי) מִבֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתְחֲזִי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵב
בַּאֲרַע דָּרוֹמָא: סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו

and his men. **(60)** And they blessed Rivkah, and said to her: Our sister! May you become thousands of myriads, and may your descendants possess the gate of their adversaries. **(61)** Then Rivkah arose, along with her maids, and they rode on the camels, following the man. Thus, the servant took Rivkah and left. **(62)** Now, Yitzhak came, from having been to Be-eir Lahaiy Ro-i. For he was living in the land of the south. **(63)** And towards evening, Yitzhak went out to pray in the field. He raised his eyes and looked, and he beheld camels

RASHI **רש"י**

וְאַף אִם אֵינָכֶם רוֹצִים: (ס) **אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה.** אַתְּ וְזַרְעֵךְ תְּקַבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ וְגוֹ'. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהֶא אוֹתוֹ הַזֶּרַע מִמֵּךְ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת: (סב) **מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי.** שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה: **יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב.** קָרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד: (סג) **לָשׂוּחַ.** לָשׂוֹן תְּפִלָּה כְּמוֹ

meant: "I shall go*] of my own accord, even if you do not want me to go!*" *(ibid.)* **(60) May you become thousands of myriads —** *i.e., May you and your descendants receive* ***that*** *blessing [the one] that was given to Avraham on Mount Moriah, namely (Genesis 22:17), "I shall surely increase your descendants [... and your descendants will possess the gate of their enemies" —] may it be [God's] will, that those descendants stem from you, rather than from another woman.* **(62) From having been to Be-eir Lahaiy Ro-i —** *For he had gone there to bring Hagar [back] to his father Avraham, so that he could marry her (see Rashi 25:1 below;* Bereishit Rabbah *60:14).* **He was living in the land of the south —** *close to that well [called Be-eir Lahaiy Ro-i], as the verse says (Genesis 20:1), "And Avraham journeyed from there towards the land of the south, and dwelled between Kadesh and Shur," which was where that well [called Be-eir Lahaiy Ro-i] was located, as the verse says (Genesis 16:14), "It is between Kadesh and Bered" [where "Shur" and "Bered" are identical, both rendered by Onkelos as* Hagra*].* **(63) לשוח —** *[This term, literally meaning "to speak,"] denotes prayer, as in the verse (Psalms 102:1), "pours out his prayer (***שיחו***)" (*Bereishit

וַיַּ֣רְא וְהִנֵּ֔ה גְּמַלִּ֖ים בָּאִ֑ים: וּנְפַ֣ק יִצְחָ֗ק לְצַלָּאָה֙ בְּחַקְלָ֔א לְמִפְנֵ֖י רַמְשָׁ֑א וּזְקַ֥ף עֵינ֛וֹהִי וְחָזָ֖א וְהָ֣א גַמְלַיָּ֑א אָתָֽן: סד **וַתִּשָּׂ֤א רִבְקָה֙ אֶת־עֵינֶ֔יהָ וַתֵּ֖רֶא אֶת־יִצְחָ֑ק וַתִּפֹּ֖ל מֵעַ֥ל הַגָּמָֽל:** וּזְקָפַ֣ת רִבְקָ֗ה יָ֚ת עֵינָהָ֔א וַחֲזַ֥ת יָ֖ת יִצְחָ֑ק וְאִתְרְכִינַ֥ת מֵעַ֖ל גַּמְלָֽא:

סה **וַתֹּ֣אמֶר אֶל־הָעֶ֗בֶד מִי־הָאִ֤ישׁ הַלָּזֶה֙ הַהֹלֵ֣ךְ בַּשָּׂדֶ֔ה לִקְרָאתֵ֑נוּ וַיֹּ֤אמֶר הָעֶ֙בֶד֙ הוּא֙ אֲדֹנִ֔י וַתִּקַּ֥ח הַצָּעִ֖יף וַתִּתְכָּֽס:** וַאֲמֶ֣רת לְעַבְדָּא֮ מָן גַּבְרָא֒ דֵּ֣יכִי דְמְהַלֵּךְ֙ בְּחַקְלָ֔א לְקָדָמוּתָ֖נָא וַאֲמַ֣ר עַבְדָּ֑א הוּא֙ רִבּוֹנִ֔י וּנְסִ֥יבַת עֵיפָ֖א וְאִתְכַּסִּֽיאַת:

סו **וַיְסַפֵּ֥ר הָעֶ֖בֶד לְיִצְחָ֑ק אֵ֥ת כָּל־הַדְּבָרִ֖ים אֲשֶׁר־עָשָׂ֥ה:** וְאִשְׁתָּעִ֥י עַבְדָּ֖א

approaching. **(64)** And Rivkah raised her eyes, saw Yitzhak and slipped herself downwards [while still] on the camel. **(65)** And she said to the servant: Who is that man walking in the field towards us? And the servant said: That is my master. So she took the veil and covered herself. **(66)** Then, the servant

RASHI **רש"י**

יִשְׁפֹּךְ שִׁיחוֹ: (סד) **וַתֵּרֶא אֶת יִצְחָק.** רָאֲתָה אוֹתוֹ הָדוּר וְתוֹהֶא (ס"א וְתָמְהָה) מִפָּנָיו: **וַתִּפֹּל.** הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ כְּתַרְגּוּמוֹ וְאִתְרְכִינַת הִטְּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע כְּמוֹ הַטִּי נָא כַדֵּךְ אַרְכִּינִי. וַיֵּט שָׁמַיִם וְאֵרֵכִין. לָשׁוֹן מוֹטָה לָאָרֶץ וְדוֹמֶה לוֹ כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל כְּלוֹמַר אִם יִטֶּה לָאָרֶץ לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע: (סה) **וַתִּתְכָּס.** לָשׁוֹן וַתִּתְפָּעֵל כְּמוֹ וַתִּקָּבֵר וַתִּשָּׁבֵר: (סו) **וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד.** גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ

Rabbah *60:14).* **(64) [And Rivkah ...] saw Yitzhak —** *[How did she know that this man was Yitzhak? Because] she saw his majestic appearance, and was in awe at this [wondrous] sight. [No one but the princely Yitzhak from the royal family of Avraham could have had such an appearance]* (Bereishit Rabbah *60:15).* **ותפל** — *[could literally mean, "she fell." But here, the word means:] She slipped herself downwards towards the ground, as it is translated [by Onkelos]:* **ואתרכינת**, *meaning "she inclined (***הטתה***) [herself] towards the earth, without actually reaching the ground." This [Aramic term* **ואתרכינת***] is similar to [that found] (in verse 14 above),* **הטי נא כדך**, *"Please tip your jug down," [where Onkelos translates the term* **הטי** *as:]* **ארכיני**. *[Likewise, in the verse (II Samuel 22:10),]* **ויט שמים**, *"He inclined the heavens," [Onkelos translates the term* **ויט** *as:]* **וארכין**. *[Hence, we see that the Aramaic word here,* **ואתרכינת**, *which is the translation of* **ותפל**,*] denotes "inclination towards the ground." Similar is (Psalms 37:24),* **כי יפול לא יוטל**. *meaning "even though he may slip towards the earth, he will not reach the ground."* (Bereishit Rabbah *60:15)* **(65) ותתכס** — *[This word is] in the* hitpa-eil, *i.e., the reflexive conjugation. [That is to say,] just as the words (Genesis 35:8),* **ותקבר**, *"was buried," and (I Samuel 4:18),* **ותשבר**, *"became broken" [are both in the passive form, denoting the action being passively performed, rather than the simple direct form of the verb, "he buried," or "he broke." Likewise, here, the verb* **ותתכס**, *"she covered herself," is in the indirect, reflexive form that has a passive implication, namely, "she was covered by herself," as opposed to the simple, direct form of a verb].* **(66) The servant recounted —** *He revealed the miracles that*

לְיִצְחָק יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי עֲבָד: סז **וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: פ** וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבָדָהָא כְּעוֹבָדֵי שָׂרָה אִמֵּיהּ וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוַת לֵיהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר דְּמִיתַת אִמֵּיהּ: ששי **כה** א **וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה:** וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה: ב **וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:** וְיָלִידַת לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ:

recounted to Yitzhak all the things he had done. **(67)** Yitzhak brought her into the tent, [and she personified] his mother, Sarah. He took Rivkah [in marriage], and she thus became his wife, and he loved her. And Yitzhak was comforted after [the loss of] his mother. **25** **(1)** Once again, Avraham took a wife; her name was Keturah. **(2)** And she bore him Zimran, Yokshan, Medan, Midyan,

RASHI **רש"י**

שֶׁקְּפָצָה לוֹ הָאָרֶץ וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ:

(סז) **הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ.** וַיְבִאֶהָ הָאֹהֱלָה וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ כְּלוֹמַר וְנַעֲשֵׂית דּוּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִסָּה וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל וּמַשְׁמֶתָהּ פָּסְקוּ וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ. בְּרֵאשִׁית רַבָּה: **אַחֲרֵי אִמּוֹ.** דֶּרֶךְ אֶרֶץ כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל אָדָם קַיֶּמֶת כָּרוּךְ הוּא אֶצְלָהּ וּמַשְׁמֶתָהּ הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשְׁתּוֹ:

(א) **קְטוּרָה.** זוֹ הָגָר וְנִקְרֵאת קְטוּרָה עַל שֵׁם שֶׁנָּאִים מַעֲשֶׂיהָ כִּקְטֹרֶת וְשֶׁקְּשְׁרָה פִּתְחָהּ שֶׁלֹּא נִזְדַּוְּגָה לְאָדָם

had been wrought for him, [for instance,] how the earth "sprang" towards him (see Rashi verse 42 above), and how Rivkah [immediately] appeared to him, in answer to his prayer (see Bereishit Rabbah *60:15).* **(67) ויבאה יצחק] האהלה שרה אמו —** *[literally means:] "Yitzhak brought her into the tent; his mother, Sarah." [Thus, the verse is understood to mean: "He brought Rivkah into the tent,"] and she personified his mother, Sarah, which is the meaning of [the verse, "Yitzhak brought her into the tent" (and behold)] "his mother, Sarah." [And why did Yitzhak consider Rivkah the replacement, so to speak, of Sarah?] For as long as Sarah was alive, a candle remained [miraculously] alight from one Shabbat Eve to the next, there was a [miraculous] blessing in the dough, and a cloud [signifying the Divine Presence] was attached over [Sarah's] tent. But when Sarah passed away, these [miracles] ceased. However, when Rivkah entered, they returned. The above is taught in* Midrash Bereishit Rabbah *(60:16).* **After ... his mother —** *[This teaches us an aspect of] the way of the world, namely: As long as a man's mother is alive, he remains attached to her; and when she passes away, he is comforted in his wife.* **(1) קטורה —** *This is Hagar. She is [also] called Keturah (*קטורה*), because her deeds were as pleasing as incense (*קטורת*), and because she tied up (in Aramaic:* קטר*) her [genital] passage, so that she would not have relations with any man, from the time she*

ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם
וּלְאֻמִּים: וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשִׁירְיָן וְלִשְׁכוּנִין וּלְנַגְוָן: ד וּבְנֵי
מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי

Yishbak and Shuah. (3) And Yokshan produced Sheva and Dedan. And Dedan's children were Ashurim, Letushim and Le-umim. (4) And Midyan's children were Eifah, Eifer, Hanokh, Avida and Elda'ah. All these, were Keturah's

RASHI רש"י

מִיּוֹם שֶׁפֵּרְשָׁה מֵאַבְרָהָם: (ג) **אֲשׁוּרִם וּלְטוּשִׁם.** שֵׁם רָאשֵׁי אומות. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס אֵין לִי לְיַשְׁבּוֹ עַל לָשׁוֹן הַמִּקְרָא: שֶׁפֵּרַשׁ לְמַשִׁירְיָן לָשׁוֹן מַחֲנֶה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ כֵּן מִפְּנֵי הָאֶלֶ"ף שֶׁאֵינָהּ יְסוֹדִית הֲרֵי לָנוּ תֵּבוֹת שֶׁאֵין בְּרֹאשָׁם אֶלֶ"ף וְנִתּוֹסָפָה אֶלֶ"ף בְּרֹאשָׁם כְּמוֹ חוֹמַת אָנָךְ שֶׁהוּא מִן נָכֶה רַגְלַיִם כְּמוֹ אָסוּךְ שֶׁמֶן שֶׁהוּא מִן וְרָחַצְתְּ וְסָכְתְּ: **וּלְטוּשִׁם.** הֵם בַּעֲלֵי אָהֳלִים הַמִּתְפַּזְּרִים אָנָה וְאָנָה וְנוֹסְעִים אִישׁ בְּאָהֳלֵי אֲבִיהֶם וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי

*separated from Avraham (*Bereishit Rabbah *61:4).* (3) **Ashurim, Letushim —** *[The suffix "...im" signifies the plural form. Therefore, rather than a name of an individual person, each of these denotes] the names of leaders of nations [i.e., the entire nation of "Ashurim" stem from one of Dedan's sons, while the "Letushim" all stem from his other son]. And as far as the translation of Onkelos [of the term* אשורים*,] explaining it as* למשירין*, meaning "encampments" — I do not find that it fits in with the words of the verse. [Now Rashi proceeds to explain that although this translation does not fit with the verse, nevertheless, one must not erroneously criticize Onkelos on another count, as follows:] You might claim that [the translation of Onkelos] is incorrect because the letter* א *is not part of the root [of the word* משירין*, and yet it appears in the word* אשורים*. But this is an erroneous claim, for] we have words in Scripture that do not contain an* א *at the beginning of their root form, while [when they appear in Scripture,] they have an* א *at the beginning. For example, (Amos 7:7),* חומת אנך*, [where the noun* אנך*, which has an* א *at the beginning] is actually derived from [the term* נכה*, as in (II Samuel 4:4),]* נכה רגלים *[with no* א *in its root]. Another example is (II Kings 4:2),* אסוך שמן *[where the noun* אסוך*, having an* א *at the beginning,] is actually derived from [the same root as] the term* וסכת*, as in (Ruth 3:3),* ורחצת וסכת *[with no* א *in its root. Hence, even though the translation of* אשורים *as* משירין *does not fit contextually, nevertheless, one cannot object to it on the grounds that the letter* א*, appearing in,* אשורים*, is not part of the root of the word* משירין*, since we find examples in Scripture where an* א *is added to a word, as above.]* ולטושם **—** *These [are the nomads who] have tents, scattered here and there, each travelling [and living] in his own separate tent-dwelling [i.e., rather than an entire nation all dwelling together in one conglomerate of tents]. Similar [to this term* לטושים*, with the meaning of "scattered,"] Scripture says (I Samuel 30:16), "he beheld that they were scattered (*נטשים*) over the surface of the earth" [where the word here for*

קְטוּרָה: וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: ה **וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:** וליהב אַבְרָהָם יָת כָּל דִּילֵיהּ לְיִצְחָק:
ו **וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים** אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם

descendants. (5) And Avraham gave all that he owned to Yitzhak. (6) But to the

RASHI **רש"י**

כָּל הָאָרֶץ שֶׁכֵּן לָמֶ"ד וְנוּ"ן מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָּזוֹ: (ה) **וַיִּתֵּן אַבְרָהָם וְגוֹ'.** אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה בִּרְכַּת דְּיִתְיקִי נָתַן לוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם וֶהְיֵה בְּרָכָה. הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת בְּיָדְךָ לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה וְאַבְרָהָם מְסָרָן לְיִצְחָק: (ו) **הַפִּילַגְשִׁים.** חָסֵר כְּתִיב שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא פִּלֶגֶשׁ אַחַת הִיא הָגָר הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים בִּכְתוּבָה. פִּלַגְשִׁים בְּלֹא כְתוּבָה. כְּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין בְּנָשִׁים וּפִלַגְשִׁים דְּדָוִד: **נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת.** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֵׁם טוּמְאָה מָסַר לָהֶם דָּבָר אַחֵר מַה שֶּׁנִּתֵּן לוֹ עַל אוֹדוֹת שָׂרָה וּשְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁנָּתְנוּ לוֹ הַכֹּל נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא רָצָה לֵיהָנוֹת מֵהֶם:

"*scattered,*" **נטושים** *is equivalent to* **לטושים***,] since the letters* **ל** *and* **נ** *are interchangeable.* (5) **And Avraham gave [all that he owned] —** *[But had Avraham not already given Yitzhak everything (see Rashi on verses 24:10 and 24:36 above)? So what does "all that he owned" here refer to?] Rabbi Nehemiah says: Avraham gave Yitzhak the blessings of the God Who precedes all. For the Holy One, Blessed is He, had said to Avraham (Genesis 12:2), "and you will be [able to give] a blessing" (see Rashi there) — "[the power to impart] blessings is now handed over to you, and you may bless anyone you wish." Here, then, Avraham handed over this [power to impart blessings] to Yitzhak [and this is what is referred to here as "Avraham gave all that he owned to Yitzhak"] (see* Bereishit Rabbah *61:6).* (6) **הפילגשים** *— [This word is] written [with the letter* **י***] missing. [Thus, denoting the singular "concubine," rather than the plural. This alludes to the fact] that Avraham only had one concubine. She was Hagar, who was [also called] Keturah (see Rashi verse 1 above;* Bereishit Rabbah *61:4). [Scripture writes the plural form, albeit missing the* **י***, to signify that Avraham married her twice (see verse 1 above, "Once again, Avraham took ... Keturah").] [And what is the difference between a wife and a concubine? The marriage of] "wives" must constitute a* ketubah *[i.e., a Jewish marriage contract], while [that of] concubines does not involve a* ketubah*; so it is taught in Tractate Sanhedrin (21a), concerning the wives and concubines of David.* **Avraham gave presents —** *[But had he not already given everything he owned to Yitzhak? So what were these "presents" that Avraham gave now to the sons of the concubines?] Our Rabbis have explained that Avraham transmitted to them the "nomenclature of impurity" [i.e., he transmitted to them the knowledge of controlling magic and spirits — not to practise these, for this is prohibited, but rather, to ward them off if directed towards them] (Sanhedrin 91a). Another explanation: [He gave them] that which had been given to him on account of Sarah, and any other presents that had been given to him [not directly by God] — Avraham gave all of these to the concubine's sons, for he did not*

מֵעַ֗ל יִצְחָק֙ בְּנ֔וֹ בְּעוֹדֶ֖נּוּ חַ֑י קֵ֚דְמָה אֶל־אֶ֣רֶץ קֶ֔דֶם׃ וְלִבְנֵ֣י לְחֵינָתָ֔א דִּי
לְאַבְרָהָ֖ם יְהַ֣ב אַבְרָהָ֑ם מַתְּנָ֕ן וְשַׁלְּחִנּ֥וּן מֵעַ֛ל יִצְחָ֖ק בְּרֵיהּ֙ בְּעוֹד֣ דְּהוּא֔ קַ֖ם קִידוּמָ֥א לְאַרַ֛ע
מָדִינְחָֽא׃ ז וְאִלֵּ֣ה יְמֵ֔י שְׁנֵי־חַיֵּ֖י אַבְרָהָ֑ם אֲשֶׁר־חַ֖י מְאַ֥ת שָׁנָ֛ה
וְשִׁבְעִ֥ים שָׁנָ֖ה וְחָמֵ֥שׁ שָׁנִֽים׃ וְאִלֵּין֙ יוֹמֵ֣י שְׁנֵ֔י חַיֵּ֖י אַבְרָהָ֑ם דַּחֲיָ֕א מְאָ֥ה וְשַׁבְעִ֖ין וְחָמֵ֥שׁ
שְׁנִֽין׃ ח וַיִּגְוַ֣ע וַיָּ֗מָת אַבְרָהָם֙ בְּשֵׂיבָ֣ה טוֹבָ֔ה זָקֵ֖ן וְשָׂבֵ֑עַ וַיֵּאָסֶ֖ף
אֶל־עַמָּֽיו׃ וְאִתְנְגִיד֙ וּמִית֙ אַבְרָהָ֔ם בְּסֵיבוּ֙ טָבָ֔א סִ֖יב וּשְׂבַ֣ע יוֹמִ֑ין וְאִתְכְּנִ֖ישׁ לְעַמֵּֽיהּ׃
ט וַיִּקְבְּרֻ֥ו אֹת֛וֹ יִצְחָ֥ק וְיִשְׁמָעֵאל֖ בָּנָ֑יו אֶל־מְעָרַ֣ת הַמַּכְפֵּלָ֔ה אֶל־
שְׂדֵ֖ה עֶפְרֹ֣ן בֶּן־צֹ֑חַר הַחִתִּ֕י אֲשֶׁ֖ר עַל־פְּנֵ֥י מַמְרֵֽא׃ וּקְבַרוּ֙ יָתֵ֣יהּ יִצְחָק֙
וְיִשְׁמָעֵאל֙ בְּנוֹהִ֔י בִּמְעָרַ֖ת כָּפֶלְתָּ֑א בַּחֲקַ֞ל עָפְרוֹן֙ בַּר֙ צֹחַ֣ר חִתָּאָ֔ה דִּ֖י עַל֙ אַפֵּ֣י מַמְרֵֽא׃ י הַשָּׂדֶ֗ה
אֲשֶׁר־קָנָה֙ אַבְרָהָ֔ם מֵאֵ֖ת בְּנֵי־חֵ֑ת שָׁ֣מָּה קֻבַּ֔ר אַבְרָהָ֖ם וְשָׂרָ֥ה

concubine-sons that Avraham had, Avraham gave presents. Then, while he was still alive, he sent them away from his son Yitzhak, eastward to the land of the east. **(7)** And so, these are the days of the years of Avraham's life which he lived: One hundred years, seventy years and five years. **(8)** And Avraham passed away and died at a good old age, venerable and satisfied, and was gathered to his people. **(9)** And his sons Yitzhak and Yishmaeil buried him in the Cave of Makhpeilah, in the field of Efron, son of Tzohar, the Hittite, which was [located] facing Mamrei — **(10)** [In] the field which Avraham purchased from the children of Heit — there, Avraham is buried along with his wife, Sarah.

RASHI **רש"י**

wish to benefit from these presents himself. **(7) One hundred years, seventy years and five years —** *[Why does Scripture express the number by repeating the term "years" after each category of digits instead of simply writing "one hundred and seventy-five years?" (see Rashi verse 23:1 above) In order to teach us that] at the age of one hundred, Avraham had the strength of a seventy year-old, and when he was seventy, he was as a five year-old, without sin.* **(9) Yitzhak and Yishmaeil —** *[Yishmaeil was the elder of the two, and yet here, he is mentioned after Yitzhak.] From here [we learn] that Yishmaeil repented [from his evil ways], and [in deference to Yitzhak's greatness,] allowed Yitzhak to walk ahead of him (Bava Batra 16b). And this is what is meant by Scripture, when it states that Avraham [would reach] "a good old age" (preceding verse*

(ז) **מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים.** בֶּן ק' כְּבֶן ע' לְכֹחַ וּבֶן ע' כְּבֶן ה' בְּלֹא חֵטְא: (ט) **יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל.** מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו וְהֵיא שֵׂיבָה טוֹבָה שֶׁנֶּאֱמְרָה

אִשְׁתּוֹ: חַקְלָא דִּי זְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵיהּ: יא **וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי: פ** וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרֵךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וִיתֵב יִצְחָק עִם בֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ: שביעי יב **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:** וְאִלֵּין תּוּלְדַת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי יְלִידַת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתָא דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם: יג **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:** וְאִלֵּין שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוּלְדַתְהוֹן בּוּכְרָא דְּיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: יד **וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:** וּמִשְׁמָע וְדוּמָה

(11) And after the death of Avraham, God blessed Yitzhak, his son. And Yitzhak lived by Be-eir Lahaiy Ro-i. **(12)** These are the progeny of Avraham's son, Yishmaeil, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore to Avraham; **(13)** And these are the names of Yishmaeil's sons, named in order of their birth: Yishmaeil's firstborn, Nevayot, [then] Keidar, Adbe-eil and Mivsam; **(14)** And

RASHI **רש"י**

בְּאַבְרָהָם: (יא) **וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וְגוֹ'.** נִחֲמוֹ תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. דָּבָר אַחֵר אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר הקב"ה אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם נִתְיָרֵא לְבָרֵךְ אֶת יִצְחָק מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֵשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָמַר יָבֹא בַּעַל הַבְּרָכוֹת וִיבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר ייִטַב בְּעֵינָיו וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵרְכוֹ: (יג) **בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם.** סֵדֶר לֵידָתָן זֶה אַחַר זֶה:

*and 15:15 above, and see Rashi there) (*Bereishit Rabbah *38:12).* **(11) And after the death of Avraham, God blessed [Yitzhak]** — *[And what was the blessing that God gave Yitzhak here, "after the death of Avraham"?] He comforted him with [the blessing offered in] comfort to a mourner (Sotah 14a). Another explanation [of what this blessing was]: Even though the Holy One, Blessed is He, had transmitted [the power to impart] blessings to Avraham (see Rashi on verses 5 above and 12:2 above), [in which case Avraham could have blessed Yitzhak himself] — nevertheless, Avraham was afraid to bless Yitzhak, since he foresaw that [the evil] Eisav would issue from Yitzhak [and did not wish that the evil Eisav would consequently receive a blessing]. So he said: "Let the Master of all blessings come Himself and impart a blessing upon whomever He sees fit!" Thus ["after the death of Avraham,"] the Holy One, Blessed is He, came [and revealed Himself to Yitzhak] and blessed him (see* Bereishit Rabbah *61:6).* **(13) [ואלה שמות ...] בשמתם לתולדתם** — *[Read literally, the verse states: "And these are the names ... by their names, by their progenies." However, the meaning of the phrase* **בשמתם לתולדתם** *is: "Named] in order of their birth, one after the other" [i.e., starting from the eldest].*

וּמַשָּׂא: טו **חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:** חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:
מפטיר טז **אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם**
שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאֵם לְאֻמֹּתָם: אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן
וּבְכַרְכֵיהוֹן תְּרֵין עֲסַר רַבְרְבִין לְאֻמֵּיהוֹן: יז **וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת**
שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף

Mishma, Dumah and Massa; **(15)** Haddad, Teima, Yetur, Nafish and Keidmah. **(16)** These, then, are Yishmaeil's sons, and those are their names, [whether they lived] in their open cities or in their fortifications. There were twelve leaders to their nations. **(17)** And these are the years of Yishmaeil's life: One hundred years, thirty years and seven years. And he passed away and died, and was

RASHI **רש"י**

(טז) **בְּחַצְרֵיהֶם.** כְּרָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה. וְתִרְגּוּמוֹ בְּפַצְחֵיהוֹן שֶׁהֵם מְפוּצָחִים לָשׁוֹן פְּתִיחָה כְּמוֹ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ: (יז) **וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'.** אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב מִשְּׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לְמֵדְנוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁפֵּרַשׁ מֵאָבִיו קוֹדֶם שֶׁבָּא אֵצֶל לָבָן שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁפֵּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו מֵת יִשְׁמָעֵאל שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּסוֹף מְגִלָּה נִקְרֵאת **וַיִּגְוַע.** לֹא נֶאֱמְרָה גְּוִיעָה אֶלָּא בַּצַּדִּיקִים:

(16) **בחצריהם** — *[This term refers to] cities that do not have a [surrounding] wall. And thus, its translation [by Onkelos] is:* **בפצחיהון**, *for these cities are "burst" (***מפוצחים***), as it were, meaning that they are "open." [This term* **בפצחיהון**, *is] similar to [that used in] the verse (Psalms 98:4), "burst forth (***פצחו***), shout in joy [and sing out]!" [Thus, the term denotes openness, here meaning "open cities."]* **(17) And these are the years of Yishmaeil's life ...** — *Rabbi Hiyya Bar Abba says: Why are the years of Yishmaeil enumerated? In order to comparatively calculate [the landmarks in] Yaakov's life by using Yishmaeil's years as a reference. [For instance,] from Yishmaeil's years, we learn that Yaakov served in Eiver's house [of learning] for fourteen years. [This took place] when Yaakov separated from his father, before he went to stay at Lavan's [house]. [We know this,] for it was when Yaakov separated from his father, that Yishmaeil died, as the verse says (Genesis 28:9), "So Eisav went to Yishmaeil ..." [see Rashi there, where he teaches how we understand from that verse, that Yishmaeil dies at that point, and that we may therefore calculate the duration of Yaakov's stay at the house of Eiver]. All this is explained [in Tractate Megillah,] at the end of [Chapter One, which is entitled] "The Megillah is Read" [where many landmarks in Yaakov's lifetime are calculated, through having used Yishmaeil's years as a reference] (Megillah 17a).* **ויגוע** — *[This term]* **גויעה**, *[when attached to the term* **אסיפה**,*] is exclusively used when referring to righteous individuals [since* **גויעה** *signifies the separation of the soul from the body, and* **אסיפה** *signifies the soul being "gathered" to be with the souls of all the righteous. And Yishmaeil was considered righteous, since he repented (see Rashi on verses 9 above and 15:15 above)] (Bava Batra 16b).*

אֶל־עַמָּיו: וְאֵלֶּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנַגִּיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ
לְעַמֵּיהּ: יח **וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה**
אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל: פ פ פ וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי
מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתוּר עַל אַפֵּי כָל אַחוֹהִי שְׁרָא:

gathered to his people. **(18)** And they lived from Havillah until Shur — which is facing Egypt — as you come to Ashur. He dwelled right up close to all of his brothers.

RASHI **רש"י**

(18) נפל — *[literally, "fell." Here, the term means:] "Dwelled," as in the verse (Judges 7:12), "Midyan, Amaleik and all the people of the east dwelled (**נפלים**) in the valley." Now, here in our verse, [**על פני כל אחיו נפל**] the term **נפילה** is used [to signify "dwelling"], while in another place in Scripture [in the identical context, the term **שכן** is used, as] the verse says (Genesis 16:12), **ועל פני כל אחיו ישכן**. [What is the meaning of the different terms used? They are expounded to mean:] As long as Avraham had not died, Yishmaeil "dwelled" (**ישכן**), but as soon as Avraham died, Yishmaeil "fell" (**נפל**)* (Bereishit Rabbah *62:5*).

(יח) **נָפָל.** שָׁכַן כְּמוֹ וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נֹפְלִים בָּעֵמֶק. כָּאן הוּא אוֹמֵר לָשׁוֹן נְפִילָה וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן. עַד שֶׁלֹּא מֵת אַבְרָהָם יִשְׁכּוֹן. מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם נָפַל:

הפטרת חיי שרה

במלכים א פרק א

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה
בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: ג וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל
גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ
סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים
וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: ו וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד
וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם: ז וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה:
ח וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ:
ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ
וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: י וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא:
יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא
יָדָע: יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בִּנֵךְ שְׁלֹמֹה: יג לְכִי וּבְאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד
וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב
עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: יד הִנֵּה עוֹדֵךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתֻי
אֶת־דְּבָרָיִךְ: טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת
אֶת־הַמֶּלֶךְ: טז וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ: יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ

בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹתָךְ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנָיָה מָלֵךְ
וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ: יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי
יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כא וְהָיָה כְּשָׁכְבֶ אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה
חַטָּאִים: כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא: כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא
וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי
הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק
הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ
אֶת־עַבְדֶּיךָ (עַבְדְּךָ קרי) מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ־לִי
לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כט וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה
אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה: ל כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי
וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לא וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ
וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת
וה' מלך יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום

Mishnah *Mikvaot, chapter 5* משנה מקואות פרק ה

א מַעְיָן שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַשֹּׁקֶת, פָּסוּל. הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי שָׂפָה כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר חוּצָה לָהּ, שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי בְרֵכָה וְהִפְסִיקוֹ, חֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה. חָזַר וְהִמְשִׁיכוֹ, פָּסוּל לַזָּבִים וְלַמְצוֹרָעִים

(1) [Water from] a spring which is made to pass over into a [**movable**] trough [which is considered a vessel] becomes invalid [for immersion either in the trough itself or in the water that flows out of the trough from the other side, since this trough is a vessel, the water becomes drawn water]; if the spring was made to pass over the edge [of the trough, even though some of the spring water passes over the inner space of the trough, what is] outside [the trough, including the water on the lip of the trough itself, before entering the inner space of the trough] is valid in any quantity, [i.e., for the immersion of a small vessel e.g., a pin], since [the water on the lip is connected to and is actually part of the spring, and water of] a spring purifies, however small its quantity. If it is made to pass over into a pool and then [the flow] is stopped, the pool is considered a *mikvah* [and requires 40 *se'ah* of standing water]; if it is made to flow again [i.e., the flow from the spring into the pool was restored. It then becomes valid for immersion even if its quantity is less than 40 *se'ah*, but not for those who require "fresh (spring) water" for their purification

רבנו עובדיה מברטנורא

א מעין שהעבירו על גבי השוקת שהיא כלי. ולא שוקת שבסלע: **פסול.** להטביל במים שבתוך השוקת ובמים שיוצאים ועוברים מן השוקת לחוץ, הואיל ומי המעין כולם שופכים לתוך השוקת אבל אם מי המעין עוברים על שפת השוקת כל שהוא, אע"פ שמקצתם עוברים בתוך השוקת, כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה, דמעין מטהר בכל שהוא: **והפסיקו.** שאין מי הבריכה מחוברין למעין: **הרי הוא כמקוה.** ואין מטהר בכל שהוא, עד שיהא

וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים: **ב** הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי כֵלִים אוֹ עַל גַּבֵּי סַפְסָל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַסַּפְסָל: **ג** מַעְיָן שֶׁהוּא מָשׁוּךְ כַּנָּדָל, רִבָּה (עָלָיו) וְהִמְשִׁיכוֹ, חֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. הָיָה עוֹמֵד וְרִבָּה (עָלָיו) וְהִמְשִׁיכוֹ, שָׁוֶה לַמִּקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבָּרֵן, וְלַמַּעְיָן לְהַטְבִּיל בּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא: **ד** כָּל הַיַּמִּים כַּמִּקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א), וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַיָּם הַגָּדוֹל כַּמִּקְוֶה. לֹא נֶאֱמַר יַמִּים, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ

and therefore]; it is still invalid for [a *zav*] persons with running issue and for [the birds of] lepers (see Hok L'Yisrael vol. 5, pg. 421) and for the preparation of the water of purification until it is calculated that the former [water, i.e., which collected in the pool after the flow from the spring was blocked] has now flowed out [after the flow into the pool was restored]. (2) If it was made to flow over the outside of vessels [i.e., it had not entered the inner space of the vessels, e.g., the vessel was upside down] or over a bench [which has no inner space for water to collect], Rabbi Yehudah says: It remains as it was before [with the efficacy of a spring]. Rabbi Yosi says: It is like a *mikvah* [and requires 40 *se'ah* of standing water], except that one may not immerse anything directly above the bench [or above the vessels, a Rabbinic decree, lest one be led to immerse things in vessels]. (3) If [water from] a spring that flows into many channels was increased [by pouring drawn water into it] in quantity so that it was made to flow in abundance, it remains as it was before [it retains the characteristics of a spring]. If it was a standing spring [e.g., a well] and its quantity was increased [by the addition of drawn water] so that it was made to flow, it becomes similar to a *mikvah* in that it can purify only in standing water [but not in its flowing water, since this is derived from drawn water], and to a spring in that one may immerse [objects] therein, however small its quantity [and does not require 40 *se'ah*]. (4) All seas [see Parah 8:8] are deemed valid as a *mikvah* [and require 40 *se'ah* of standing water, and are invalid for those who need "fresh (spring) water" (see Mishnah 1 above)], for it is written, "And the *mikvah* [the "gathering"] of the water He called seas;" (Genesis 1:10) this is the opinion of Rabbi Meir. Rabbi Yehudah says: The Great Sea [the Mediterranean], alone is a valid *mikvah* [since the verse is referring to it only], for the reason that Scripture says "seas" is [not to indicate that all seas are referred to as a *mikvah*, but rather,]

רבנו עובדיה מברטנורא

שמא רבעים סאה: **חזר והמשיכו.** שחיבר מי המעין לבריכה: **פסול לזבים.** דכבר פסק חיותן. וזבים ומצורעים ומי חטאת כתיב בהו מים חיים: **ב העבירו על גבי כלים.** שהעביר המעין על דופני הכלי מבחוץ: **הרי הוא כמו שהיה.** לטהר בזוחלים ובכל שהוא: **הרי הוא כמקוה.** דבעי ארבעים סאה ובאשבורן: **ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל.** גזירה שמא יטביל בכלים והלכה כר' יוסי: **ג שהוא משוך כנדל.** שמימיו זוחלים במקומות הרבה כשרץ זה שמרבה רגלים וקורין לו בלע"ז צנטופד"י: **רבה (עליו).** מים שאובים, עד שנמשכו ונתגדלו המקומות שמימיו זוחלים שם: **הרי הוא כמו שהיה.** המקומות הללו מטהרים בזוחלים ובכל שהוא כמו שהיו בתחלה: **היה.** המעין: **עומד.** ולא היו מימיו נזחלים: **ורבה (עליו).** מים שאובים ונתגדל המעין עד שמימיו נזחלים אילך ואילך מחמת המים שאובין: **שוה כו' למעין.** המקומות הללו שהמים נזחלים בהם, שוין למעין שמטהרים בכל שהן, ושוין למקוה שאין מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. פירוש אחר, ריבה עליו והמשיכו, הרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעין ההוא והגדילן הרי הוא כמו שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריבה עליהן והרחיבן, שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדים אין מטהר אלא באשבורן. אבל אם לא היו מימיו זוחלים אלא עומדים, וריבה עליו שהרחיב מקום עמידתן, והמשיכם שעשה מקום עמידתן זוחלין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ואין מטהר בזוחלין, מאחר דעיקר מקום המעין אינן זוחלין: **ד הים**

בּוֹ מֵינֵי יַמִּים הַרְבֵּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַיַּמִּים מְטַהֲרִים בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלַמְצֹרָעִים, וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶם מֵי חַטָּאת: ה הַזּוֹחֲלִין, כַּמַּעְיָן. וְהַנּוֹטְפִים, כַּמִּקְוֶה. הֵעִיד רַבִּי צָדוֹק עַל הַזּוֹחֲלִין שֶׁרַבּוּ עַל הַנּוֹטְפִים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים. וְנוֹטְפִים שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין, סוֹמֵךְ אֶפִלּוּ מַקֵּל, אֶפִלּוּ קָנֶה, אֶפִלּוּ זָב וְזָבָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֵין מַזִּחִילִין בּוֹ: ו גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים, טְהוֹרִים. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, טוֹבְלִין וּמַטְבִּילִין. מַטְבִּילִין בַּחֲרִיצִין וּבַנְּעִיצִים וּבְפַרְסַת

because there are many kinds of seas in it [i.e., it gathers water from numerous sources]. Rabbi Yosi says: All seas purify as flowing waters [like springs, since water flows into them from many streams], but they are invalid for persons with a running issue and for [the birds of] lepers and for the preparation of the water of purification [because they are referred to in the aforementioned verse as a *mikvah*; the law follows Rabbi Yosi]. (5) Flowing water [streams and rivers] is similar to the water of a spring [and purifies in any amount and when flowing], and dripping water [rain water] is as a *mikvah* [requiring 40 *se'ah* and immersion in a non-flowing state]. Rabbi Zadok testified that if flowing water exceeded dripping water [with which it was mixed] it was valid [as flowing water, and is treated as a spring]. If dripping water became flowing water [and thereby invalid for immersion, e.g., a *mikvah* which burst], its flow may be blocked [so as to make it standing water, as required in a *mikvah*] by a stick or by a reed or even by [the body of] a man or woman who has a running issue, and then one may go down and immerse oneself therein; this is the opinion of Rabbi Yehudah. Rabbi Yosi says: One may not stop the flow of water with anything that is susceptible to uncleanness. (6) If a wave was separated [from the sea] and comprised forty *se'ah*, and it fell on a man or on vessels [that were unclean, thereby accidentally immersing them], they become clean. Any place containing forty *se'ah* is valid for [the] immersion [of a man or woman] and for immersing [vessels and the hands before eating sacrificial meat]. One may immerse in [square-shaped] trenches or in ditches [narrow at the bottom and wide at the top]

רבנו עובדיה מברטנורא

הגדול כמקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דביה משתעי קרא במעשה בראשית ששם נקוו כל מימי בראשית: **לא נאמר ימים.** בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אליו: **ר' יוסי אומר כל הימים.** וים הגדול נמי תורת מעין עליהם לענין שהמטהרין בזוחלין, מפני שהנחלים הולכים וזוחלין עליהם, אבל פסולין הן לתורת מים חיים, שהכתוב קראן מקוה. והלכה כר' יוסי: **ה הזוחלין.** כגון נהרות שהן זוחלין, הרי הן כמעין ומטהרין בזוחלין ובכל שהן: **והנוטפים.** כגון מי גשמים: **כמקוה.** לטהר בארבעים סאה ובאשבורן: **שהם כשרים.** כזוחלין. הואיל ונוטפין מועטים. ואפילו במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימים להם: **ונוטפים שעשאן זוחלין.** כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין: **סומך אפילו מקל.** או קנה, או זב או זבה סומכין ביד או ברגל, וסותמין מקום יציאת המים עד שיעמדו המים במקום אחד ונעשים אשבורן, ויורד הטמא וטובל: **כל דבר שהוא מקבל טומאה.** לא מיבעיא זב וזבה שהן טמאין, שאינן יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם כדי להעמיד המים ולעשותן אשבורן, אלא אפילו טהור גמור, הואיל והוא מקבל טומאה: **אין מזחילין בו.** כלומר אין מעמידין בו מקום השחילה כדי שיעשה אשבורן ויוכל לטבול בו.וטעמא דר' יוסי, דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור, הוייתן תהא על ידי טהרה. והלכה כר' יוסי: **ו גל שנתלש.** מן הים שהולך וסוער: **ונפל על האדם ועל הכלים טהורים.** לחולין בלבד, דחולין לא בעו כוונה. אבל למעשר שני ולתרומה, לא טהר הטובל עד

חַמּוֹר הַמְעֹרֶבֶת בַּבִּקְעָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מַטְבִּילִין בַּחֲרָדִלִית. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין מַטְבִּילִין. וּמוֹדִים שֶׁהוּא גוֹדֵר כֵּלִים וְטוֹבֵל בָּהֶם. וְכֵלִים שֶׁגָּדַר בָּהֶם, לֹא הֶטְבֵּלוּ:

or even in a donkey-track [or holes made by the feet of other animals] in a valley [where there is a gathering of 40 *se'ah* water and, the water of the track is joined through a hole of the prescribed size, with the *mikvah*]. The School of Shammai say: One may immerse in a rain torrent [flowing down a mountain even in its flowing state, though the whole stream contains no more than 40 *se'ah*]. But the School of Hillel say: One may not immerse [except when the stream gathers together and forms a pool of 40 *se'ah* standing water]. They [the School of Shammai] admit, however, that [the] one who blocked its flow with vessels [so as to form standing water] and immerses oneself therein, that the vessels [however,] with which the flow is blocked are not thereby [validly] immersed [because only one of their sides is immersed in standing water (see Bartenura)].

רבנו עובדיה מברטנורא

שיכון: **טובלין.** איש ואשה: **ומטבילין.** כלים או ידים במקום שצריך טבילת ידים כגון לקדש דלא סגי בנטילה: **חריצין.** רחבים ומרובעים כמערה אלא שאינן מקורין: **ובנעיצים.** קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה: **פרסת חמור.** והוא הדין פרסת כל בהמה: **המעורבת בבקעה.** גומא שנעשית בקרקע על ידי פרסת רגל של בהמה ונתקבצו בה מים, והיא מעורבת למקוה של ארבעים סאה על ידי נקב כשפופרת הנוד, מטבילין בה: **חרדלית.** כמו הר דלית, זרם מים הבאים מדליו של הר, פירוש מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתן ועד סופן אלא ארבעים סאה, מטבילין בהן לבית שמאי: **בית הלל אומרים אין מטבילין.** עד שיהיו ארבעים סאה במקום אחד, שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: **שהוא גודר כלים וטובל בהם.** עושה מחיצה בכלים כדי שיעכבו הלוך המים ולא יהיו זוחלין, וטובל באותן המים שבתוך מחיצת הכלים שהן כמי מקוה: **וכלים שגדר בהן לא הוטבלו.** לפי שלא הוטבל כל הכלי במים שבתוך המחיצה, כי אם הצד שכלפי החרדלית ולא צד שכלפי חוץ. ואי קשיא, והא אמר ר' יוסי לעיל כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, והיכי פליג אבית הלל שמודים שגודר כלים וטובל בהן. יש לומר, דהאי ומודים אסיפא קאי דאמר וכלים שגדר בהן לא הוטבלו, והכי קאמר, מודים בית שמאי לבית הלל שהגודר כלים וטבל בהן, כלים שגדר בהן לא הוטבלו, אבל בית הלל לעולם סברי שאין גודר כלים וטובל בהן, כר' יוסי דאמר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, והכי משמע בתוספתא:

Gemara *Niddah 13b*

גמרא נדה דף יג:

תָּנוּ רַבָּנָן הַגֵּרִים וְהַמְשַׂחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מְעַכְּבִים אֶת הַמָּשִׁיחַ. בְּשְׁלָמָא גֵּרִים כִּדְרַבִּי חֶלְבּוֹ דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ קָשִׁין גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת אֶלָּא מְשַׂחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מַאי הִיא אִילֵימָא מִשְׁכַּב זָכוּר בְּנֵי סְקִילָה נִינְהוּ אֶלָּא

Our Rabbis taught: Converts and those who play with children delay the coming of the Messiah. The statement about proselytes may be understood in line with the view of Rabbi Halavo, for Rabbi Halavo said, Proselytes are as hard for Israel to endure as a sore [since many are unaware of all the prohibitions of the Torah, they unintentionally bring sin to Israel]. What, however, could be meant by "those who play with children" [who apparently commit no sin]? If it is suggested, those that practice homosexuality [it could well be objected]: Are not such people subject to stoning [while you said they merely delay the coming of the Messiah]? If, however, it be suggested, those that

דֶּרֶךְ אֲבָרִים בְּנֵי מַבּוּל נִינְהוּ אֶלָּא דְּנָסְיבֵי קְטַנּוֹת דְּלָא בְּנוֹת אוֹלּוֹדֵי נִינְהוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז) כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי:

practice onanism through external contact [it could be objected]: Are not such deserving destruction by flood [as those who perished in the flood, while you said they merely delay the coming of the Messiah]? Rather the meaning is: those who marry minors not capable of bearing children [and the adult, who is capable of procreation, negates the obligation to be fertile and multiply during the time the other is a minor], for Rabbi Yosi stated: The Son of David [the Messiah] will not come before all the souls in *Guf* [lit., "Body," the region inhabited by the souls of those not yet born] will have been disposed of, since it is said, "For the spirit [i.e., the spirits I have decreed will be born before the Redemption] that enwraps itself [that delays the Redemption] is from Me, and the souls which I have made." (Isaiah 57:16)

זוהר בראשית דף מ"ח ע"א

תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל מְבָרְכִין וּמְזַמְּנִין לְהָאי סָבָא שָׁלוֹם אוֹשְׁפִּיזָא קַדִּישָׁא וַאֲמַרִי הַפּוֹרֵשׂ סָבָא שָׁלוֹם כְּדֵין קְדוּשְׁתָּא עִלָּאָה נַחְתָּא וּפְרִישָׁא גַּדְפָּהָא עָלַיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְכַסְיָיא לוֹן כְּאִימָּא עַל בְּנִין וְכָל זִינִין בִּישִׁין אִתְכְּנִישׁוּ מֵעַלְמָא וְיַתְבֵי יִשְׂרָאֵל תְּחוֹת קְדוּשְׁתָּא דְּמָארֵיהוֹן וּכְדֵין דָּא סָבָא שָׁלוֹם יָהִיב נְשָׁמְתִין חַדְתִּין לְבָנָהָא. מָאי טַעְמָא בְּגִין דְּבֵיהּ נְשָׁמְתִין שַׁרְיָין (דְּכְדֵין זַמַּן זוּוּגָא וְנַטְלַת נְשָׁמְתִין וּבָהּ שַׁרְיָין) וּמִנַּיהּ נַפְקִין. וְכֵיוָן דְּשַׁרְיָיא וּפְרִישָׁת דַּגְפָּהָא עַל בְּנָהָא אַרִיקַת נְשָׁמְתִין חַדְתִּין לְכָל חָד וְחָד. תּוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן עַל דָּא תָּנֵינָן שַׁבָּת דּוּגְמָא דְּעַלְמָא דְּאָתֵי אִיהוּ וְהָכִי הוּא וַדַּאי וְעַל דָּא שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל דּוּגְמָא דָּא בְּדָא וְשַׁבָּת וְעַלְמָא דְּאָתֵי הָכִי הוּא. וְהַהוּא תּוֹסֶפֶת דְּנִשְׁמָתָא מֵרָזָא דְּזָכוֹר קָא אַתְיָיא עַל הָאי סָבָא שָׁלוֹם דְּנָטִיל מֵעַלְמָא דְּאָתֵי וְדָא תּוֹסֶפֶת יָהֲבַת לְעַלְמָא קַדִּישָׁא. וּבְהַהוּא תּוֹסֶפֶת חַדָּאן וְיִתְנַשֵּׁי מִנַּיְיהוּ כָּל מִילִּין דְּחוֹל וְכָל צַעֲרִין וְכָל עָקָּן כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה יד) בְּיוֹם הָנִיחַ יְיָ לְךָ מֵעֲצַבְּךָ וּמֵרַגְזֵךְ וּמִן הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה וְגוֹמֵר. וּבְלֵילְיָא דְּשַׁבַּתָּא בָּעֵי בַר נָשׁ לְאַטְעֲמָא מִכֹּלָּא בְּגִין לְאַחְזָקָא דְּהָאי סָבָא שָׁלוֹם מִכֹּלָּא אִתְכְּלִילַת וּבְלֵבַד דְּלָא יַפְגִּים מֵיכְלָא חָדָא לְיוֹמָא וְאִית דְּאַמְרֵי תְּרֵין לְתְרֵין סְעוּדָתֵי אַחֲרָנִין דְּיוֹמָא וְשַׁפִּיר. וְכָל שֶׁכֵּן אִי סָלִיק יַתִּיר לְיוֹמָא וְיָכִיל לְמִיטְעַם מִמֵּיכְלִין אַחֲרָנִין וְלִזְעִירֵי בְּתְרֵי תַּבְשִׁילִין סַגְיָא וְאוּקְמוּהָ חַבְרַיָּיא:

תרגום הזוהר

בֹּא רְאֵה, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבָרְכִים וּמְזַמְּנִים אֶת סָבָּא שָׁלוֹם זוֹ, הָאוֹרֵחַ הַקָּדוֹשׁ, וְאוֹמְרִים הַפּוֹרֵס סָבָּא שָׁלוֹם, אָז הַקְּדֻשָּׁה הָעֶלְיוֹנָה יוֹרֶדֶת וּפוֹרֶשֶׂת כְּנָפֶיהָ עַל יִשְׂרָאֵל, וּמְכַסָּה אוֹתָם כְּמוֹ אֵם עַל בָּנִים, וְכָל מִינִים רָעִים מִסְתַּלְּקִים מֵהָעוֹלָם, וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים תַּחַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁל רִבּוֹנָם. וְאָז סָבָּא שָׁלוֹם זוֹ נוֹתֶנֶת נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לְבָנֶיהָ, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁסָּבָּא שָׁלוֹם נוֹתֶנֶת נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת, מִשּׁוּם שֶׁבָּהּ שׁוֹרוֹת נְשָׁמוֹת (ס"א שֶׁאָז זְמַן הַזִּוּוּג וְנוֹטֶלֶת נְשָׁמוֹת וּבָהּ שׁוֹרוֹת) וּמִמֶּנָּהּ הֵן יוֹצְאוֹת, וְכֵיוָן שֶׁהַסָּבָּא שָׁלוֹם שׁוֹרֶה וּפוֹרֶשֶׂת כְּנָפֶיהָ עַל בָּנֶיהָ, הִיא מַשְׁפַּעַת נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. עוֹד אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, עַל כֵּן שָׁנִינוּ, שַׁבָּת הִיא כְּעֵין עוֹלָם הַבָּא, כֵּן הוּא וַדַּאי, וְעַל כֵּן שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל שָׁוִים הֵם זֶה לָזֶה, וְשַׁבָּת וְעוֹלָם הַבָּא כֵּן הוּא, וְתוֹסֶפֶת נְשָׁמָה הַהִיא, בָּאָה מִסּוֹד זָכוֹר, אֶל סָבָּא שָׁלוֹם הַנִּמְשָׁכֶת מֵעוֹלָם הַבָּא, וְזוֹ הַתּוֹסֶפֶת נְשָׁמָה, הִיא נוֹתֶנֶת לָעָם הַקָּדוֹשׁ, וְהֵם שְׂמֵחִים בְּתוֹסֶפֶת נְשָׁמָה זוֹ, וְיִשְׂכַּח מֵהֶם כָּל דִּבְרֵי חוֹל, וְכָל דִּבְרֵי צַעַר, וְכָל צָרוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, בְּיוֹם הָנִיחַ ה' לְךָ וְגוֹ'. בְּלֵיל שַׁבָּת צָרִיךְ הָאָדָם לִטְעוֹם מִכָּל הַמַּאֲכָלִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, כְּדֵי לְהַרְאוֹת בָּזֶה, שֶׁסָּבָּא שָׁלוֹם זוֹ, כְּלוּלָה מִכֹּל. וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא יְחַסֵּר סְעֻדָּה אַחַת הַצָּרִיךְ לוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא יְחַסֵּר מִשְּׁנַיִם, לִשְׁתֵּי סְעוּדוֹת הָאֲחֵרוֹת שֶׁל הַיּוֹם, וְטוֹב לְהַזְהֵר בָּזֶה. וְכָל שֶׁכֵּן אִם יֵשׁ לוֹ יוֹתֵר לַיּוֹם, וְיָכוֹל לִטְעוֹם מִמַּאֲכָלִים אֲחֵרִים. וְלִמְצָעָר דַּי בִּשְׁנֵי תַּבְשִׁילִים לְיוֹם. וְהֶעֱמִידוּהוּ הַחֲבֵרִים.

Yosef le-Hok יוסף לחוק

Ethical Teaching: מוסר

Sefer Ha-Rokeah, Page 2b מספר הרוקח דף ב:

אִם יַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת יִהְיֶה נִכְנָע וִידַמֶּה לוֹ מְעַט מִמַּה שֶּׁהוּא חַיָּיב לוֹ וְיִמְחוֹל לְמִי שֶׁדִּבֵּר רָעוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמשֶׁה וְהָאִישׁ משֶׁה עָנָו מְאֹד שֶׁמָּחַל לָהֶם מִיָּד. וְיָנִיחַ הַגַּבְהוּת כְּאַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָבִיא וּכְתִיב (ויקרא ו) וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּלְהָסִיר גַּבְהוּתוֹ שֶׁל גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ כְּדִכְתִיב (ש"ב ו) וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה'. וּלְכָבוֹד הַבּוֹרֵא יְנַקֵּם מִן הָרְשָׁעִים לְהַכְרִית מֵעִיר ה' כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן וְנֶאֱמַר (תהלים קלא) לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינָי וְיַצִיל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשְׁקוֹ כְּדִכְתִיב (דברי הימים א יח) וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצֶדֶק לְכָל עַמּוֹ וְהַיָּשָׁר וְיִתְחַבֵּר עִמָּהֶם וְנֶאֱמַר (תהלים קיט) חָבֵר אֲנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וְיִזָּהֵר מִן הָרַע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ וְיִתְוַדֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם לב) חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ אֲלַמְּדָה פֹּשְׁעִים דְּרָכֶיךָ (שם נא) וְיִנָּקֹם כְּפִי הַיְכוֹלֶת לְבַעֵר הָרָעִים כְּדִכְתִיב (שם קו) וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדוֹר וָדוֹר עַד עוֹלָם:

If one occupies himself with the service of the Creator and good character traits, he will be submissive. He will think to himself [that all the good deeds I do] is only a bit of what I am obligated to Him. He will forgive those who speaks ill of him, as it says, "Miriam and Aharon spoke against Moshe ... and the man Moshe was very humble," (Numbers 12:1,3) for he forgave them immediately. He will abandon pride, like Aharon the High priest and Prophet. And it is written, "He will remove the ashes" (Leviticus 6:3) in order to make himself lowly and to remove his pride at the greatness of his high position. As is written, "and she saw King David leaping and dancing before the Lord." (II Samuel 6:16) And in honor of the Creator, vengeance should he take on the wicked, "to cut off from the city of the Lord all doers of evil." (Psalms 101:8) And [King David further] states, "My heart is not high and my eyes are not raised." (ibid., 131:1) And he should save the oppressed from the hand of his oppressor, as is written, "And [David] did justice." (I Chronicles 18:14) He commanded to do what is good and right, and he associated with those who did this, as it says, "I am a friend of all who fear You." (Psalms 119:63) He should guard against the evil that is in his hand and on his tongue [i.e., he should neither do nor speak evil], and should confess [sins that he had committed], as [King David] states, "My sin I make known to You;" (ibid., 32:5) "I will teach sinners Your ways." (ibid., 51:15) He should take revenge as much as he can in order to wipe out the wicked, as is written, "And Pinhas stood up and wrought judgment, and the plague was stopped. And it is considered righteousness for him for all generations forever." (ibid., 106:30-31)

Practical Law: הלכה

Rambam, Foundation Laws of the Torah 5-6 הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה פרק ו

א וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ וְהָיָה דִבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת. וְדֵעוֹתָיו מְעוּרָבֶת עִמָּהֶם

(1) Similarly, if a Sage is exacting with himself, and his speech is gentle with other

וּמְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְנֶעְלָב מֵהֶם וְאֵינוֹ עוֹלְבָם. מְכַבֵּד לָהֶן וַאֲפִילוּ לְמַקִּילִין לוֹ וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה וְלֹא יֵרֵבֶה בַּאֲרִיחוּת עַמֵּי הָאָרֶץ וְיִשְׁיבָתָן וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עָטוּף בַּצִּיצִית מוּכְתָּר בַּתְּפִילִין וְעוֹשֶׂה בְכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם עַד שֶׁיִּמְצְאוּ הַכֹּל מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת ה' וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה מט) וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר: ב כָּל הַמְאַבֵּד שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַטְּהוֹרִים שֶׁנִּקְרָא בָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם: ג וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵם. הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יו"ד ה"א וָא"ו הֵ"א וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ. אוֹ הַנִּכְתָּב אדנ"י. וְאֵל. אֱלוֹהַּ. וֵאלֹהִים. וְשַׁדַּי. וּצְבָאוֹת. כָּל הַמּוֹחֵק אֲפִילוּ אוֹת אַחַת מִשִּׁבְעָה שֵׁמוֹת אֵלּוּ לוֹקֶה:

people, and his mind is involved with them, and he receives them with a cheerful face, and he bears their insults without insulting them, honors them, even those who dishonor him, does business honestly, does not socialize [more than absolutely necessary] with ignorant people nor keep their company; and is never seen, without being occupied with Torah, wrapped in *tzitzit* and crowned with *tefillin*, and he does all his actions beyond the requirements of the law — provided that he does not carry this to extremes and become an astonishment [i.e., doing things which are almost impossible] — so that as a result everyone praises and loves him and desires [to emulate] his actions — such a person sanctifies God's name. About him Scripture says, "He said to me, 'You are my servant, Yisrael by whom I am glorified' ." (Isaiah 49:3) **(2)** Whoever destroys any name of the holy, pure names by which the Holy One, blessed is He, is called, is flogged according to Torah law. For it says concerning idolatry, "And destroy their names from that place. Do not do so to the Lord your God." (Deuteronomy 12:3-4) **(3)** There are seven names: the name that is written *yud key vav key*, which is the explicit name, or the [name that is] written *Adon--ai*, *kEl*, *Elo-kah*, *Elo-kim*, *Sha-kkai*, and *Tzivakot*. Whoever erases even one letter of these seven names is flogged.